

Супрун, О. В. Проблеми класифікації законів [Електронний ресурс] / О. В. Супрун / Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – Режим доступу: <http://bulletin.uabs.edu.ua/store/jur/2011/7f0396964ac7aa6da38cfa8b49a9ac88.pdf>

УДК 340.130.53

О. В. Супрун, студентка 1 курсу юридичного факультету ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”; науковий керівник – асистент кафедри державно-правових дисциплін ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” М. П. Ткач

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАКОНІВ

Проаналізовано наявні в юридичній науці та запропоновано нові підходи до класифікації законів.

Ключові слова: закон, класифікація законів, конституційні закони, звичайні закони.

Закон як один із видів нормативно-правових актів належить до основних джерел права у вітчизняній правовій системі та має серед них вищу юридичну силу. Саме на нормативно-правові акти припадає найбільший обсяг правового регулювання, оскільки жодне інше джерело права не має настільки широкої сфери застосування та регулятивних властивостей. На сьогоднішній день результатом законотворчої діяльності Верховної Ради України є понад 172 650 законів, але не дивлячись на значимість та значну розповсюдженість, ані законодавцем, ані юридичною наукою не вирішені остаточно питання визначення поняття “закон”, класифікація законів та їх співвідношення з іншими джерелами права.

Проблемі класифікації законів присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних учених: С. С. Алексєєва, А. М. Колодія, Жана де Лабрюєра, М. Н. Марченка, Л. О. Морозова, О. Ф. Скакун, М. В. Цвіка та багатьох інших. Незважаючи на те, що проблема класифікації законів не є новою для юридичної науки, вона не знайшла однозначного, загально визнаного вирішення, а окремі підходи до класифікації законів є предметом наукової дискусії.

Більшість авторів у якості основної класифікації законів наводить поділ законів на конституційні та звичайні (поточні). Однак, при цьому, критерії для цієї класифікації зазначаються різні: юридична сила [1, с. 285], ступінь значущості для життя суспільства [2, с. 519], значення і місце в системі законодавства [3, с. 321].

Крім того, серед вчених немає єдності і в тлумаченні поняття “конституційні закони” та “звичайні закони”. Так, М. Н. Марченко зазначає, що до конституційних законів належать конституції, закони, що вносять зміни і доповнення до конституції та закони, необхідність прийняття яких прямо передбачена у конституції. Звичайними законами є закони, для прийняття або зміни яких не передбачений особливий порядок або кваліфікована (у 2/3, 3/4 або 3/5) більшість депутатських голосів [2, с. 519–520]. О. Ф. Скакун до конституційних законів відносить лише закони, на які посилається конституція або необхідність ухвалення яких прямо передбачена чинною конституцією, та закони, якими вносяться зміни, доповнення до чинної конституції; конституція становить окремий, самостійний вид законів [3, с. 322]. М. В. Цвік до конституційних законів відносить лише закони, якими вносяться зміни, доповнення до чинної конституції і для прийняття яких передбачена спеціальна процедура, а до звичайних – нормативні акти, які приймаються на основі і на виконання конституції і визначають основи правового регулювання у певній сфері [1, с. 285]. С. С. Алексєєв, без вказівки на підстави для класифікації, виокремлював конституцію, конституційні (органічні) закони та звичайні закони [4, с. 83].

На нашу думку, більш обґрунтованою є класифікація М. Н. Марченка, оскільки є прийнятною для більшої кількості держав, аніж інші класифікації. Так, у Великобританії конституція, як єдиний писаний акт, відсутня, а мають місце лише конституційні закони. Крім того, поняття “органічні закони” у різних державах тлумачиться по різному. Так, у Франції органічними є закони, які приймаються у випадках, передбачених Конституцією (ст. 25 Конституції Франції, “органічний закон встановлює тривалість повноважень кожної палати, кількість їх членів, їх винагороду, умови та принципи обрання і неприпустимості

суміщень”); в Іспанії – закони, які пов’язані з основними правами і свободами. Російський вчений В. Л. Кулапов органічні закони вважає різновидом поточних законів, що мають кодифікований характер [5, с. 383–384].

Крім того, зазначена класифікація цілком охоплює закони, якими ратифікуються і денонсуються міжнародні угоди та не потребує виділення їх в окрему групу, як це робить О. Ф. Скакун [3, с. 324].

За часом дії виділяють постійні закони (закони, розраховані на тривалий (необмежений) строк дії) та тимчасові закони (закони, прийняті на визначений у часі строк дії). Особливим видом є надзвичайні закони – акти, що приймаються за надзвичайних обставин і призупиняють дію чинних у відповідній сфері нормативних актів. Такі закони покликані забезпечити безпеку громадян у разі війни, катастроф, епідемій, необхідності захисту конституційного ладу при спробі захоплення державної влади шляхом насильства тощо [1, с. 286].

За суб’єктом законотворення закони поділяються на прийняті народом шляхом референдуму та прийняті парламентом (в Італії, Франції, Японії, Україні та ін.) [3, с. 324]. Однак, дана класифікація законів не є прийнятною у всіх державах, оскільки у деяких з них законотворчими повноваженнями наділені й інші органи. Зокрема, у Франції законотворчі повноваження має Рада Міністрів, Державна Рада Франції, у США поряд з вищим представницьким органом у прийнятті закону бере участь вища судова інстанція. Крім того, в окремих країнах референдум має лише дорадчий характер (у Швеції); імперативність рішення референдуму залежить від кількості голосів виборців, які його схвалили (у Польщі для надання імперативності рішенню референдуму необхідна абсолютна більшість голосів); у США і Канаді проведення референдуму передбачене лише на рівні суб’єкта федерації або на місцевому рівні, у Люксембурзі та Нідерландах референдум взагалі не практикується.

За ступенем впорядкованості закони поділяють на кодифіковані – нормативні акти, затверджені законами, в яких на науковій основі узагальнюються і систематизуються норми права, що регулюють певну групу суспільних відносин (в Україні кодифіковані закони приймаються у формі кодексів та Основ законодавства, наприклад, Кодекс адміністративного судочинства України, Основи законодавства України про охорону здоров’я) та поточні або тематичні – несистематизовані законодавчі акти, прийняті з окремих питань (наприклад, Закон України від 15 березня 2006 р. “Про холдингові компанії в Україні”) [1, с. 285]. Таким чином, за юридичною формою закони поділяються на Конституцію, кодекси, основи законодавства та закони.

В Італії особливе місце серед інших джерел права займають так звані спеціальні закони, які покликані доповнювати існуючі кодекси і регулювати ті суспільні відносини, які не охоплені ними. Значне розширення “спеціального” законодавства в Італії у повоєнні роки і посилення його ролі серед інших джерел права свідчить про появу в сучасному італійському суспільстві і державі “нових правових ідей і цінностей”, а також про настання в цій країні періоду декодифікації [6, с. 479]. На нашу думку, процеси декодифікації є характерними для певних галузей правового регулювання і в Україні. Прикладом може служити Кодекс законів України про працю та значну кількість спеціальних законів: “Про охорону праці”, “Про оплату праці”, “Про відпустки”, “Про колективні договори і угоди”, “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” та ін. Окрім того, трудові відносини та відносини, пов’язані з ними регулюються не лише спеціальними законами, а й окремими законодавчими актами, що регулюють одночасно і відносини в інших сферах, зокрема: “Про зайнятість населення”, “Про державну службу” та ін. Останню групу законів можна назвати комплексними, оскільки предметом їх регулювання є неоднорідна сфера суспільних відносин.

Враховуючи, що комплексні та спеціальні закони, як явище правової дійсності притаманні для всіх галузей, підгалузей або інститутів права в Україні, вітчизняні закони за предметом правового регулювання можна поділити на:

– спеціальні закони (регулюють окрему однорідну сферу суспільних відносин і є джерелом права для однієї галузі, підгалузі або інституту права). При цьому спеціальні закони можна поділяти також на два види: приватні (регулюють приватноправові відносини, наприклад Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України) та публічні (регулюють публічно-правові відносини Закон України “Про центральні органи виконавчої влади”, Закон України “Про Регламент Верховної Ради України”);

– комплексні закони (регулюють окрему неоднорідну сферу суспільних відносин і тому є джерелом права для декількох галузей, підгалузей або інститутів права, що, відповідно є комплексними, наприклад: Господарський кодекс України, Закон України “Про банки і банківську діяльність”.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; [за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина]. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
2. Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник. – 2 изд., перераб. и доп. – М. : Велби ; Проспект, 2004. – 640 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1982. – т. 2. – 360 с.
5. Теория государства и права : курс лекций / [под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько]. – М. : Юристъ, 2001. – 776 с.
6. Марченко М. Н. Источники права : учебное пособие / М. Н. Марченко. – М. : Велби ; Проспект, 2005. – 760 с.